

سلسله مباحث اعتقادی

حلقه‌ی دوم

عقل

www.ketab.ir

دکتر سید محمد کبیری هاشمی

سرشناسه: بنی‌هاشمی، سید محمد، ۱۳۳۹
عنوان و نام پدیدآور: نور عقل؛ سلسله مباحث اعتقادی، حلقه‌ی
دوم / سید محمد بنی‌هاشمی.
مشخصات نشر: تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۲۲۲ ص.
شابک جلد دوم: ۵-۶۷۸-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸
شابک دوره: ۱-۶۷۶-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا.
موضوع: عقل‌گرایی (اسلام)، عقل.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ن ۹ پ / ۲ / ۲۲۹ BP
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷ / ۴۸۱۲
شماره کتابشناسی ملی: ۵۶۱۳۱۰۸

شابک ۵-۶۷۸-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸ ۵-۶۷۶-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸ 978-964-978-539-5

نور عقل

سلسله مباحث اعتقادی (۲)

سید محمد بنی‌هاشمی

ناشر: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

صفحه‌آرایی: مشکاة

چاپ: بهمن

اینستاگرام:
monir_publisher

تهران، خیابان مجاهدین، چهارراه ابرس‌دار، ساختمان بزشکان، واحد ۹
تلفن و فاکس: ۷۷۵۲۱۸۳۶ (۶ خط)

پست الکترونیک:
info@monir.com

کانال تلگرام:
telegram.me/monirpub

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار
۱۵	بخش اول: شناخت نور عقل
۱۷	فصل ۱: شناخت وجدانی عاقل : عمل
۱۷	ناشناخته نبودن عقل برای عاقل
۱۸	تذکر به عقل از طریق فهم زشتی عمل پس از بلوغ
۲۰	تذکر به عقل با توجه به فقدان آن در حال غضب و شهوت شدید
۲۱	تذکر به عقل از طریق توجه به فارق میان عقلا و دیوانگان
۲۲	معرفت بسیط (در حالت غفلت) به نور عقل
۲۳	معرفت ترکیبی (با خروج از غفلت) به نور عقل
۲۴	تذکر به عقل از طریق شناخت ضد آن
۲۵	معنای لغوی عقل
۲۹	فصل ۲: نور عقل در احادیث
۲۹	حدیث اول
۳۰	فریضه و سنت در کلام پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>
۳۲	جید و ردیء در کلام پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>
۳۲	وجوب و حرمت مُعْتَلُّ به حُسن و قُبْح
۳۳	تغییر حکم مُعْتَلُّ به سبب تغییر حُسن یا قُبْح عمل

۳۴	.....	حدیث دوم
۳۴	.....	حدیث سوم
۳۵	.....	حدیث چهارم
۳۵	.....	درک «حق» و «باطل» نشانه‌ی نور عقل
۳۷	.....	حدیث پنجم
۳۸	.....	حدیث ششم
۳۹	.....	حدیث هفتم
۳۹	.....	حدیث هشتم
۴۰	.....	حدیث نهم
۴۱	.....	حدیث دهم
۴۳	.....	فصل ۲: رابطه‌ی نور علم و عقل
۴۳	.....	وحدت حقیقت نور و عقل
۴۴	.....	گسترده‌تر بودن علم از عقل از جهت عالم و معلوم
۴۵	.....	تفاوت عاقل و عالم از جهت اختیار و عدم اختیار
۴۶	.....	پیشوایی نور علم برای عقل (عقل)
۵۰	.....	تأیید عقل با نور
۵۱	.....	رابطه‌ی دو طرفه عقل و حکمت
۵۲	.....	راه نجات از دریای عمیق دنیا
۵۵	.....	بخش دوم: بررسی نظریات مشهور در تعریف عقل
۵۷	.....	فصل ۱: بررسی مراتب عقل نظری از دیدگاه فلاسفه
۵۷	.....	ادراکات قوه‌ی عالمه: یک معنای عقل نظری
۵۸	.....	معنای دیگر عقل نظری: قوه‌ی عالمه
۶۰	.....	چهار مرتبه‌ی عقل از دیدگاه فلاسفه
۶۱	.....	نقد «عقل هیولانی» و «عقل بالملکة»
۶۲	.....	نقد «عقل بالفعل» و «عقل مستفاد»
۶۴	.....	بطلان ادعای اتحاد عقل و عاقل و معقول
۶۵	.....	فصل ۲: بررسی عقل عملی از دیدگاه فلاسفه
۶۵	.....	اصطلاح عقل به معنای قوه‌ی تمیز خوب و بد

۶۷	نقد و بررسی عقل به معنای قوه‌ی تشخیص خیر و شر
۶۹	اصطلاح عقل به معنای قوه‌ی حسابگری در امر معاش
۷۰	نقد «ابزار و حسابگر» انگاشتن عقل
۷۲	تفکیک افکار ظلمانی از نور عقل
۷۳	نکراء و شیطنت: ضد عقل
۷۷	فصل ۳: بررسی اصطلاح منسوب به متکلمان درباره‌ی عقل
۷۷	عقل در اصطلاح منسوب به متکلمان
۷۹	حُسن و قُبْح ذاتی: منشأ آراء محموده
۸۰	«حاکم»، عقل است نه معقولات
۸۱	فصل ۴: بررسی اصطلاح عقل به عنوان یک ملکه‌ی اخلاقی
۸۱	اصطلاح عقل به معنای ملکه‌ی اخلاقی
۸۲	عقل به معنای یک ملکه نفسانی
۸۳	مواظبت، نشانه‌ی عقل، نه لزوم آن
۸۴	تأثیر بهره‌مندی بیشتر در ثواب مواظبت و بالعکس
۸۷	بخش سوم: حجیت ذاتی، عقلی و عقلایی
۸۹	فصل ۱: حجّت و برهان الهی
۸۹	حجیت ذاتی عقل
۹۰	حدیث اول: عقل آینه‌ی رضا و سخط الهی
۹۲	حدیث دوم: عقل؛ فاروق میان حق و باطل
۹۲	حدیث سوم: عقل؛ حجّت امروز بر خلق
۹۲	حدیث چهارم: مذاقه در حساب به اندازه‌ی عقل
۹۳	حدیث پنجم: جزای بنده به اندازه‌ی عقل
۹۳	حدیث ششم: ثواب بنده به اندازه‌ی عقل
۹۷	حدیث هفتم: عقل؛ حجّت باطنی پروردگار
۹۷	حدیث هشتم: عقل؛ حجّت میان خدا و بندگان
۹۸	حدیث نهم: عقل؛ شرع درونی
۹۸	حدیث دهم: عقل؛ رسول حق
۹۹	فصل ۲: حجیت عقلی و عقلایی

۹۹	.....	حجیت عقلی معقولات
۱۰۰	.....	مقصود از حجیت عقلائیه
۱۰۰	.....	مبتنی بودن حجیت عقلایی بر کشف عقلی
۱۰۱	.....	حجیت عقلائیه در فرض «عدم قرینه برخلاف»
۱۰۲	.....	تفاوت سیره‌ی عقلایی با کشف عقلانی
۱۰۳	.....	فصل ۳: بررسی حجیت در علوم بشری
۱۰۳	.....	قابل اعتمادترین قضایا در علوم بشری
۱۰۴	.....	سندیت مطلق در علوم بشری
۱۰۵	.....	نقد اعبار قضایای یقینی
۱۰۸	.....	سی هرگونه حجیت در علوم بشری
۱۰۸	.....	بررسی سجد منطق و فلسفه
۱۰۹	.....	حجیت با استدلال
۱۱۰	.....	اقسام حجیت
۱۱۰	.....	قیاس - استقراء - تمثیل
۱۱۲	.....	قیاس در منطق و فلسفه
۱۱۲	.....	تمثیل یا قیاس فقهی
۱۱۵	.....	مقایسه‌ی قیاس منطقی با تمثیل در اعتبار و انتاج
۱۱۶	.....	تبدیل تمثیل به قیاس برهانی
۱۱۸	.....	معنای لغوی قیاس
۱۱۹	.....	روح و حقیقت مشترک در انواع قیاس
۱۲۱	.....	مقایسه‌ی قیاس با تمثیل و استقراء
۱۲۲	.....	تبلور یافتن «عقل» فلسفی در قیاس منطقی
۱۲۳	.....	حجیت ذاتی نداشتن قیاس
۱۲۴	.....	نقد مدعای حجیت ذاتی قیاس برهانی
۱۲۶	.....	بررسی و تحلیل ادعای تفکیک میان قطع واقعی و تخیلی
۱۲۹	.....	کاشف نبودن قیاس
۱۳۰	.....	پاسخ به ادعای کاشف بودن قیاس
۱۳۳	.....	اندراج صغری تحت کبری، طریق کشف نیست
۱۳۴	.....	تباین عقل با قیاس

۱۳۵	میزان نبودن قیاس
۱۳۶	طرح اشکال قیاس ناخودآگاه و پاسخ آن
۱۳۷	«حجت» نامیدن قیاس: اشتباه و فریب
۱۳۸	حجیت عقلی نداشتن قیاس
۱۴۰	حجیت عقلانیه نداشتن قیاس
۱۴۲	قابل قیاس نبودن قیاس با امارات
۱۴۴	ممنوعیت قیاس در دین
۱۴۴	معنی تفسیر خدانوند با قیاس
۱۴۶	تحلیل قیاس بر اساس تشبیه خدا به خلق
۱۴۸	قیاس ابدی
۱۵۱	قابل قیاس بودن قیاس
۱۵۲	علم آور نبودن قیاس
۱۵۲	پرهیز از اصحاب قیاس
۱۵۳	اصابه نکردن دین با قیاس
۱۵۴	قیاسات حضرت موسی <small>علیه السلام</small> در برابر حضرت خضر <small>علیه السلام</small>
۱۵۸	حجیت نداشتن قیاسات حضرت موسی <small>علیه السلام</small>
۱۶۰	ممنوعیت عقلی و شرعی قیاس در احکام فقهی
۱۶۳	بخش چهارم: نقص و کمال بهره‌مندی از نور عقل
۱۶۵	فصل ۱: زمینه‌های بهره‌مندی بیشتر از نور عقل
۱۶۵	معنای صحیح نقص و کمال عقل
۱۶۶	عامل اول و دوم: رشد سنی و ازدیاد تجارب
۱۶۸	عامل سوم: رعایت ادب
۱۶۹	عامل چهارم: ذکر خداوند و اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
۱۷۲	عامل پنجم: زهد در دنیا
۱۷۳	عامل ششم: تواضع در برابر حق
۱۷۴	عامل هفتم: همنشینی با حکما
۱۷۵	عامل هشتم: تقوا و مجاهده با نفس
۱۷۶	عامل نهم: برخی از خوراکی‌ها

۱۷۶	.....	دُبَاء (کدو)
۱۷۷	.....	گلابی
۱۷۷	.....	کرفس
۱۷۷	.....	اُبَّان (کُنْدَر)
۱۷۷	.....	سرکه
۱۷۸	.....	آب
۱۷۸	.....	عامل دهم: درخواست از خداوند برای تکمیل عقل
۱۷۹	.....	ظهور امام عصر <small>عجله</small> و تکمیل عقول بندگان
۱۸۱	.....	عامل نهم: زمینه‌های محبوب شدن از نور عقل
۱۸۱	.....	عامل اول: حجاب هوی و شهوت
۱۸۴	.....	عامل سوم: حجاب عشق
۱۹۳	.....	لفظ عس در حدیث
۱۹۳	.....	حدیث اول
۱۹۴	.....	حدیث دوم
۱۹۶	.....	عامل سوم: حجاب غضب
۱۹۹	.....	عامل چهارم: حجاب عجب
۲۰۲	.....	عامل پنجم: حجاب کبر
۲۰۶	.....	عامل ششم: حجاب همنشینی با جاهل
۲۰۷	.....	عامل هفتم: حجاب دنیا دوستی
۲۱۲	.....	عامل هشتم: مستی‌های پنج‌گانه
۲۱۵	.....	عامل نهم: حجاب طمع
۲۱۸	.....	عامل دهم: حجاب آرزو
۲۲۰	.....	عامل یازدهم: حجاب کثرت لِهو
۲۲۴	.....	عامل دوازدهم: حجاب کثرت هزل

پیشگفتار

اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي عَقْلاً كَامِلاً وَعَزْماً ثَابِتاً وَتُبّاً رَاجِحاً وَقَلْباً ذَكِيّاً وَعِلْماً
كَثِيراً وَأَدَباً بَارِعاً اجْتَنِبْ لِي ذَلِكَ كُلَّهُ يَا
أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ!

این بخشی از دعای امام زین العابدین علیه السلام است که از خداوند، عقل کامل، خرد برتر به همراه ادبی برجسته و قلبی تیز طلب فرموده‌اند.

خدای را شا کرم که توفیق عنایت فرمود تا حله‌ی درم از سلسله دروس اعتقادی به منصفه‌ی ظهور رسید و اکنون پیش روی خوانندگان سحرآمیز برادر دارد. آن چه قبلاً در حلقه‌ی اول تحت عنوان «نور علم» منتشر شده، پیش نیار مطالعه‌ی کتاب فعلی است که در چهار بخش تنظیم شده است. بخش اول به «شناخت نور عقل» به واسطه‌ی وجدان و تذکرات اهل بیت علیهم السلام اختصاص یافته که در ضمن آن، رابطه‌ی میان نور علم و نور عقل نیز مورد بحث قرار گرفته است. در بخش دوم نظریات مشهور در علوم بشری را طرح و بررسی کرده‌ایم که در ضمن آن به نقد تئوری‌های «عقل نظری» و «عقل عملی» از دیدگاه فلاسفه پرداخته شده است. در بخش سوم بحث بسیار مهم «حجیت» عقل مطرح شده که در آن ابتدا سه مرتبه‌ی حجیت ذاتی، عقلی و عقلایی به صورت دقیق

بیان شده و سپس به نقد و بررسی «حجّیت» در منطق و فلسفه پرداخته‌ایم. در این قسمت، آنچه از علوم بشری به غلط «عقل» نامیده شده، مورد بررسی و نقد دقیق قرار گرفته است. علت طرح و ردّ تفصیلی بحث «قیاس» این است که عموم انحرافات بشر در اظهار نظرهای بی‌جا در حوزه‌ی دین از همین «قیاس» ناشی می‌شود و نوع اشکالاتی که در روزگار گذشته و حال به نام «عقل» و «عقلانیت» به اعتقادات و احکام دین وارد می‌شود، برخاسته از «قیاس» می‌باشد. بنابراین برای شناخت صحیح «عقل» باید آنچه به غلط «عقل» انگاشته می‌شود، به صورت دقیق شناسایی شود و عدم حجّیت عقلی و عقلایی آن به نور عقل، روشن گردد.

در بخش پایانی کتاب، تحت عنوان «نقص و کمال بهره‌مندی از نور عقل» به ترتیب «زمینه‌های بهره‌مندی بیشتر از نور عقل» و «زمینه‌های محجوب شدن از نور عقل» معرفی شده است.

لازم به تذکر است که این سلسله با «کتاب عقل» - که ویرایش شده‌ی جدید آن در دست انتشار است - فقط در بخش چهارم هم پوشانی کامل دارد و در سه بخش دیگر برخی مطالب کاملاً جدید است. در بررسی مباحث با وجود عناوین مشترک در دو کتاب، بیان‌ها و رویکردهای متفاوتی در ارائه‌ی مطالب به چشم می‌خورد. امید داریم مطالعه‌ی این حلقه، گامی مؤثر در آشناتر شدن و ستان اهل بیت (علیهم‌السلام) با معارف ایشان باشد و با دعای آنان توفیق نگارش حلقه‌ی سوم از این درس تحت عنوان «معرفت خدا» به نویسنده‌ی ناقابل، عنایت گردد. والحمد لله ربّ العالمین.

سید محمد بنی هاشمی

ذی الحجة الحرام ۱۴۳۹ - شهریور ۱۳۹۷